

Prof. dr hab. Helena Sęk
Wydział Psychologii i Kognitywistyki
Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja

Rozprawy doktorskiej mgr Joanny Mostowik
pt. „Dynamika i uwarunkowania przymierza terapeutycznego
a efekty psychoterapii grupowej pacjentów z zaburzeniami
nerwicowymi i osobowości”
wykonanej pod kierunkiem dr hab. Tadeusza Ostrowskiego

Analizowana rozprawa dotyczy niezwykle ważnych problemów związanych z psychoterapią grupową w ważnym i znanym ośrodku – Zakładzie Psychoterapii Uniwersyteckiego Szpitala w Krakowie. Praca ta ma istotne znaczenie teoretyczne jak i praktyczne ważnych zjawisk związanych z psychoterapią oraz dynamiką przymierza terapeutycznego.

Praca składa się z dwóch części. W pierwszej przedstawiono podstawy teoretyczne, w drugiej części zaprezentowano badania własne, dyskusję wyników i podsumowanie. Bardzo ważna jest też część B aneksu, gdyż opisano w niej dokładnie konstrukcję własnego kwestionariusza do badania przymierza terapeutycznego.

Analizowana praca składa się z trzech rozdziałów teoretycznych, w których przedstawiono wiedzę i różne podejścia dotyczące psychoterapii i czynników leczących zaburzenia nerwicowe i zaburzenia osobowości. Ta część zawiera też bardzo ważną i aktualną literaturę.

Kluczowy dla ocenianej pracy jest – w części teoretycznej – rozdział drugi poświęcony przymierzemu terapeutycznemu. Z analizy literatury wynika, że przymierze terapeutyczne można jednak uznać jako czynnik leczący,

rozwijający się w trakcie leczenia. Doktorantka w toku analizy danych stwierdziła, że do czynników determinujących jakość przymierza można zaliczyć cechy pacjenta i terapeuty. Badania wykazały też, że przymierze terapeutyczne zmienia się w toku krótkoterminowej psychoterapii grupowej.

Szczególnie ważny jest też rozdział trzeci, w którym przedstawiono determinanty przymierza terapeutycznego; analizowano w nim modele wyjaśniające zaburzenia osobowości i różne sposoby ich diagnozowania. Z tej analizy wynikało, że należy uwzględnić: styl przywiązania i mentalizację. Ta złożona i zróżnicowana analiza teoretyczna spowodowała, że w części empirycznej należało uwzględnić wiele czynników.

Cześć druga rozprawy poświęcona jest badaniom własnym Autorki. Zawiera ona 12 pytań i odpowiednie 12 hipotez. Założono, że w trakcie 12-tygodniowego leczenia pacjentów intensywną, krótkoterminową psychoterapią grupową dochodzi do wzrostu w ocenie jakości przymierza. Wśród pacjentów można wyodrębnić różne wzory według których rozwija się przymierze z terapeutami. Ocena przymierza w różnych momentach leczenia oraz jego dynamika są związane z cechami pacjentów, takimi jak poziom organizacji struktury osobowości, styl przywiązania oraz zdolność mentalizowania. Początkowa jakość przymierza nie determinuje wzorów, według których rozwija się przymierze w trakcie leczenia. Końcowy efekt leczenia nie zależy od wzorców rozwoju przymierza, ale zależy od ogólnego poziomu wzrostu w trakcie psychoterapii. Istotna jest jakość początkowego i końcowego przymierza. Ważnymi czynnikami moderującymi relację przymierza z efektami leczenia są: poziom organizacji osobowości oraz zdolność mentalizowania (por. s.77-78).

Należy podkreślić wybór i dobór narzędzi badawczych, takich jak: Inwentarz Organizacji Osobowości (IOO), Kwestionariusz Funkcjonowania Refleksyjnego (ocena mentalizacji), Inwentarz Doświadczeń w Bliskich Związkach – Struktur Relacji. Do oceny przymierza wykorzystano autorski Kwestionariusz Przymierza Terapeutycznego (PT36-2) oraz *Working Alliance Inventory – Short (WAI_SR)*. Efekty leczenia zmierzono Kwestionariuszem Oceny Skuteczności Psychoterapii (OQ45).

W zakończeniu pracy Autorka umieściła na stronach 191-207 bardzo rozbudowane informacje o konstrukcji własnego narzędzia do badania przymierza terapeutycznego KPT-PT36-2.

W tekście tym uzasadnia opracowanie własnego narzędzia. Dokonuje także przeglądu i analizy oraz oceny istniejących narzędzi. Bardzo precyzyjnie opisuje podstawy metodologiczne i teoretyczne konstrukcji Kwestionariusza Przymierza Terapeutycznego. Analizuje także właściwości psychometryczne i bardzo rzetelnie bada oraz opisuje wymiary i strukturę czynnikową kwestionariusza. Określa także trafność i rzetelność tej metody. Tekst ten może być podstawą znakomitej i ważnej publikacji.

Warto też podkreślić, że Autorka wykorzystwała w tej pracy niezwykle ważną i bogatą literaturę zagraniczną i polską (s.148-177) w liczbie 338 pozycji. Autorka wykorzystwała najważniejsze publikacje polskich psychologów i terapeutów. Dominują jednak publikacje zagraniczne.

Na stronie 80 znajduje się ważny i bardzo czytelny schemat procedury badań. Na wstępie przewidziano „pre-test” : poziomu ogólnego funkcjonowania, strukturę organizacji osobowości, styl przywiązania i mentalizację. Poziom przymierza mierzono w 2, 5, 9 i 12 tygodniu.

Analiza wyników jest formalnie dokładna i rzeczowa. Jest odpowiedzią na 12 hipotez. Wyniki te przedstawiono na stronach od 91 do 122. Tekst ten jest oczywiście obliczeniowo poprawny – jednakże część pracy czyta się z wielkim trudem. Tytuły tabel są prawie nieczytelne, podobnie zresztą czytanie ze zrozumieniem bardzo utrudniają skróty.

Rozdział 5 -bardzo ważny - nazwany „Analizą wyników” ma 31 stron, niektóre fragmenty nie są czytelne, a dotyczą meritum.

Lektura analizy i wyników badań wykazała na początku, że w ciągu 12 tygodni psychoterapii przymierze terapeutyczne istotnie wzrosło. Stwierdzono jednak także, różne typy przymierza: Linearny wzrost (39 osób), Linearny spadek (7 osób) i bardzo trudny do analizy wzorzec U-kształtny (35 osób), który charakteryzuje się brakiem jednoznacznego trendu. Nie sposób przedstawić wyniki analizy weryfikacji pozostałych hipotez. Ogólnie można stwierdzić, że te opisy – bardzo różnorodne i odmienne – są bardzo szczegółowe i dostosowane do problemów. Stwierdzono np. w analizie hipotezy piątej, że wyniki wskazują, że im wyższy jest poziom dezorganizacji

struktury osobowości, nasilenie unikania relacji z matką oraz deficyt w zakresie mentalizacji tym słabszy jest wzrost jakości przymierza w trakcie 12-tygodniowego leczenia (por. s.107).

Te złożone analizy badań omówiono w rozległej dyskusji. Kilka wyników warto przytoczyć. Stwierdzono, że im większy jest wzrost jakości przymierza tym większa redukcja objawów funkcjonowania interpersonalnego i społecznego (s.123).

Badania uzasadniają także stwierdzenie, że „wyniki dostarczają nowych danych potwierdzających, że poziom organizacji osobowości jest w procesie terapii związany z przymierzem terapeutycznym (s.127)”. Dyskutowano także wzorce przywiązania i mentalizację. Okazało się, że diagnoza zdolności metalizacyjnych pozwala przewidzieć kierunek i siłę rozwoju przymierza (s.132). Zdaniem Autorki wykazano także dodatni związek jakości przymierza w końcowej fazie leczenia (134). Badania wykazały też istotny wzrost przymierza w trakcie całego procesu leczenia (125). Ważne okazują się wnioski empiryczne i implikacje praktyczne.

W podsumowaniu mgr. Joanna Mostowiak opisuje ograniczenia badań własnych i wskazuje dalsze kierunki badań. Podkreśla wnioski empiryczne i implikacje praktyczne. Można przypuszczać, że w badaniach tych współdziałali terapeuci i pomocnicy naukowci Zakładu Psychoterapii Szpitala Uniwersyteckiego w Krakowie, którym Doktorantka składa podziękowania. Pozytywnie oceniam także podziękowania skierowane do pacjentów.

Te ważne badania zarówno od strony naukowej (teoretycznej) jak i praktycznej warto opublikować. Kierując się wymaganiami wydawców takich pozycji można przypuszczać, że formalna strona niektórych fragmentów będzie wymagała zmian.

* * * * *

Lektura recenzowanej pracy skłania też do pewnych uwag krytycznych, zarówno ogólnych jak i szczegółowych.

1. W pracach doktorskich rzadko stosuje się przed wstępem streszczenia pracy: wprowadzenia, metody, omówienia wyników, dyskusji i słów kluczowych. Być może taka prezentacja jest regułą wymaganą przez Radę Dyscypliny Psychologia.

2. Warto zasadniczo zastanowić się nad prezentacją statystyki.
Dla recenzenta i czytelnika skróty analizowanych zjawisk, typu OQ, PTS38, WAI-SR, IOO, powinny być objaśnione pod tabelami lub należy podać pełną nazwę, co byłoby najkorzystniejsze.
3. Tekst rozdziału szóstego pt. „Dyskusja” jest zbyt odległy od rozdziału piątego, w którym Autorka przeprowadza analizę wyników badań.
4. Zbyt często Autorka stosuje określenie – „podsumowanie”.
5. Objaśnienia pod tabelami i tytuły tabel są pisane zdecydowanie za małym drukiem i stają się nieczytelne.

Reasumując stwierdzam, że recenzowana praca jest niezwykle ważna i stanowi znaczący wkład do dynamiki i uwarunkowania przymierza terapeutycznego. Mgr Joanna Mostowiak dokonała bardzo wnikliwej teoretycznej analizy tego zjawiska w relacji do procesu psychoterapii i przeprowadziła bardzo złożone badania. Istotnym osiągnięciem jest także stworzenie Kwestionariusza Przymierza Terapeutycznego – PT36-2. Złożone analizy potwierdzają trafność i ważność tego narzędzia.

Stwierdzam więc, z pełnym przekonaniem, że praca doktorska mgr Joanny Mostowiak pt. *Dynamika i uwarunkowania przymierza terapeutycznego a efekty psychoterapii grupowej pacjentów z zaburzeniami nerwicowymi i osobowości* spełnia ustawowe wymagania stawiane pracom doktorskim i wnoszę do Wysokiej Rady o dopuszczenie mgr Joanny Mostowiak do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Helena Sęk

Poznań, 28 marca 2022 r.

Prof. dr hab. Helena Sęk